

LITERARNA TEORIJA S PROBLEMSKIM POUKOM

Resumé: Sestavni del pouka književnosti je tudi literarna teorija. Kadar različni avtorji isto literarno delo literarnoteoretično različno opredelijo, nastane pri pouku zmeda, kdo ima prav. Da bi tak problem rešili, morajo učenci literarno delo prebrati in morajo poznati literarnoteoretične opredelitve. Problem rešujejo skupaj učenci in učitelj.

Uvod

Pouk materinščine razvija govorne, bralne, pisne in druge sposobnosti učencev. Za razvoj teh sposobnosti pa so potrebna znana, ki jih učenci pridobivajo vso šolsko dobo. Ob pridobivanju novih znanj pa poteka tudi vzgojni proces. Zato imenujemo pouk tudi učno-vzgojni proces.

Ena od sestavin pouka materinščine je književnost. Ob prebiranju in spoznavanju književnih del pa učenci spoznavajo tudi nekatere literarnoteoretične lastnosti besedil.

Pri pouku uporabljajo učitelji različne metode in oblike dela. Ena izmed njih je tudi problemski pouk. O problemskem pouku na sploh in o problemskem pouku književnosti je veliko napisanega. Vendar pa se v šoli manj uporablja, ker zahteva polno angažiranost učencev in zahtevno pripravo učiteljev.

Problemski pouk vzpostavlja aktiven miselni odnos do pojavov ter vodi učence k samostojnemu raziskovanju problemov (Lipnik-Rosandić, 192).

Bistvo problemskega pouka je v tem, da se pojavi problem, ki je na videz težko hitro rešljiv, a ga učenci in učitelj s posebnimi postopki skupno prej ali slej rešijo. Rešitev je včasih nenavadna, nepričakovana. Teoretiki kot osnovo nenavadnega reševanja problema najpogosteje navajajo Gordijski voz in Kolumbovo jajce.

1 Problem

Pri pouku književnosti lahko nastanejo problemi, kadar avtorji o isti stvari različno razlagajo ali kadar imajo učenci o istem pojavu različna mnenja ali kadar si učenci ne morejo sami razložiti pojava ali kadar učenci s samostojnim delom ne najdejo ustrezne ralage itd. Seveda pa najpogosteje učitelj pripravi literarni problem in tudi strategijo, kako problem razrešiti.

Teorija pozna različne postopke za razreševanje problemov. Vsi avtorji pa poudarjajo samostojno in vódeno raziskovalno delo učencev.

V Metodiki književne vzgoje (Rosandić-Lipnik) so predlagane naslednje temeljne faze v strukturi učne ure:

- »1. V prvi fazi učne ure se oblikuje problemska situacija.
2. V drugi fazi definiramo problem in metode za raziskavo problema.
3. V tretji fazi organiziramo samostojno raziskovalno delo učencev.
4. V četrti fazi analiziramo rezultate raziskovanja, jih korigiramo in dopolnujemo.
5. V peti fazi dobivajo učenci naloge za samostojno delo.« (Isto, 195).

Pogosto je potrebno za oblikovanje problemske situacije veliko pripravljalnega dela. Kadar želimo razreševati literarne probleme književnega dela, morajo učenci to delo spoznati, morajo ga prebrati; kadar pa nastopa delo v več oblikah, ga je potrebno spremljati tudi kot filmsko ali gledališko uprizoritev ali kot javni kulturni nastop. Že to predhodno spoznavanje književnega dela je lahko usmerjano in vódeno. Če učenci tega predhodno ne opravijo, ne morejo zanesljivo razpravljati o književnem delu.

2 Primer

O nekem književnem delu (Ciril Kosmač: Pomladni dan / Jarní den)) obstaja več literarnoteoretičnih trditev, kaj je to delo. Različni avtorji trdijo, da je to novela/novela,

povest/pověst, povídka ali roman/román. Ker so nekatere od teh trditev tudi v šolskih učbenikih, lahko nastane problem, kaj pravzaprav to delo je. Osnova za reševanje problema je v tem, da morajo učenci delo prebrati in da morajo poznati osnovne značilnosti novele, povesti in romana. Delo gotovo ni enopomensko, zato je lahko raziskovalno delo učencev zanimivo, zapleteno in ustvarjalno.

V šolskih učbenikih so naslednje definicije, kaj je novela, povest in roman:

Ob besedilu G. Boccaccio: Prebrisani kuhar je v berilu za 8. razred na str. 51 naslednja razlaga:

Čeprav je bila **novela** priljubljena že v srednjem veku, se je kot posebna vrsta krajše proze oblikovala v obdobju renesanse, njen najznamenitejši mojster pa je bil prav Giovanni Boccaccio. Od njegovega Dekameron naprej se pod novelo razume krajšo pripoved s snovjo iz stvarnega življenja. Zgrajena je okoli osrednjega dogodka, v njej nastopa manjše število oseb, razplet je presenetljiv in učinkovit, pogosto pa v njej pomembno vlogo igra kak predmet. Novele se lahko iztečejo tragično ali pa so komične.

V istem berilu je na str. 199 ob besedilu I. Tavčar: Listi iz Visoške kronike, opisan roman: **Roman** je najobširnejše epsko delo v prozi. To je pripoved, ki ima številna poglavja, dogajanje je zapleteno in ponavadi zajema daljše časovno obdobje. V njem nastopa množica književnih oseb, značaj osrednje pa se razvija v samem dogajanju romana. V romanu odsevajo medčloveški odnosi in družbene razsežnosti časa in kraja dogajanja. Po snovi romane lahko delimo na viteške, pustolovske, zgodovinske, vojne, znanstvenofantastične, biografske, psihološke, družbenokritične, kriminalne, ljubezenske, družinske idr.

Ker je v našem primeru podano zgodovinsko ozadje (prva in druga svetovna vojna), dodajam še del opisa zgodovinskega romana v istem berilu:

Zgodovinski roman je roman s snovjo iz zgodovine. V njem pisatelj prikazuje resnične ali izmišljene osebe na zgodovinskem ozadju, v pripoved pa vpleta tudi zgodovinsko neizpričane dogodke. V središču je pogosto pustolovska ali ljubezenska zgodba, pa tudi prikaz pomembnih družbenih pretresov ...

Ob besedilu L. Kuhar (Prežihov Voranc) Doberdob pa je označen še vojni roman: Prežih je svoj Doberdob podnaslovil kot **vojni roman** slovenskega naroda. V njem je prikazal trpljenje in smrti slovenskih vojakov na avstrijsko-italijanskem bojišču ter njihov socialni in narodni upor. Lahko bi ga imenovali tudi **kolektivni roman**, saj v njem popisuje skupnost ljudi v določenem zgodovinskem času in družbenem okolju, ki jih usodno določajo in povezujejo isti problemi.

Ker predvidevamo, da bi učenci obravnavali Kosmačevo delo Pomladni dan, bi morali značilnosti romana in novele iskati v berilu za 8. razred, značilnosti povesti pa v berilu za šesti razred.

Problem lahko zožimo samo na novelo in roma. Izhodišče problema je v vprašanjih **zakaj (proč)** strokovnjaki delo ovrednotijo kot novelo ali kot roman, in **kako (jak), na kateri način (jakým způsobom)** bomo mi opredelili, ali je roman ali novela. To književno delo na vsak način vsebuje elemente novele in romana; učenci pa ugotavljajo, kateri elementi po njihovem mnenju in po njihovem poznavanju literarne teorije prevladujejo.

Dosežemo dva temeljna cilja: učenci književno delo preberejo in praktično utrjujejo spoznanja literarne teorije.

Za širše in podrobneje informacije o literarnoteoretičnih pojmih lahko učenci, predvsem pa učitelji, uporabijo tudi drugo strokovno/znanstveno literaturo, ne samo šolski učbenik. Tako se mogoče lažje opredelijo do posameznih literarnih del. Vendar to za učence že pomeni nadgradnjo, nadstandard, ki ni obvezen in za doseganje ciljev najbrž tudi ni potreben.

V primeru različnih literarnoteoretičnih opredelitev o književnem delu učenci ugotavljajo, katere lastnosti ima književno delo in katere prevladujejo. O tem razpravljajo med seboj in tudi z učiteljem, ki aktivno spremlja samostojno delo učencev.

Literatura

Rosandić, Dragutin (1991): *Metodika književne vzgoje*; prevod in priredba Jože Lipnik. Maribor. Založba Obzorja.

Mojca Honzak, Vida Medved Udovič, Miha Mohor, Nataša Pirih: *Dober dan, življenje* (8. r.), MK, Ljubljana, 2002.

Dr. Jože Lipnik
Filozofska fakulteta Maribor
Slovenija